

**НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ
У КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНИХ ІДЕЙ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**
Піддячий М.І., Інститут обдарованої дитини НАПН України

Наукове мислення обдарованої особистості постає як інтегративна здатність, що охоплює логічний, критичний, дивергентний і конвергентний виміри. Воно виявляється в пошуку та конструюванні знань, умінні розв'язувати складні проблеми шляхом аналізу, синтезу, інтерпретації та оцінювання інформації. У цьому контексті гуманітарні ідеї В. Вернадського надають мисленню ширшої перспективи: воно постає не лише інструментом пізнання, а й засобом формування ноосферного світогляду, орієнтованого на відповідальність, культурну цілісність і єдність людства з природою.

Метою дослідження є аналіз особливостей наукового мислення обдарованих учнів на основі концепції ноосфери В. І. Вернадського як синтезу науки, культури та духовності.

Сучасні дослідження доводять, що обдаровані діти мають особливі когнітивні здібності. Це проявляється у вищій ефективності у процесах розв'язання завдань, кращій пам'яті та розвинутому аналітичному мисленні (Asensio, Duñabeitia, & Fernández-Mera, 2023). Для точного виявлення обдарованості у дітей важливо застосовувати системний діагностичний підхід, який передбачає поєднання кількох методів оцінювання — стандартизованих тестів, експертних оцінок учителів, анкет для батьків та професійної психолого-педагогічної діагностики (Delgado-Valencia et al., 2025).

Ключовими характеристиками наукового мислення є логічність, критичність, рефлексивність, креативність та інтегративність. Вони забезпечують здатність поєднувати знання різних галузей, будувати міждисциплінарні зв'язки та створювати цілісні моделі складних явищ. Особливого значення набуває рефлексивність, яка сприяє усвідомленню власних когнітивних процесів, їх корекції та вдосконаленню. У світлі ноосферних ідей ця здатність набуває гуманітарної спрямованості: мислення орієнтується на цінність знання для людини й суспільства, на усвідомлення етичних наслідків наукового пошуку.

Структурно наукове мислення обдарованих учнів можна розглядати як багаторівневу систему. На інформаційно-знаньовому рівні воно передбачає оперування поняттями, фактами та закономірностями. На когнітивно-операційному рівні виявляються навички аналізу, синтезу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків (Піддячий В., 2022). Рефлексивно-оціночний рівень пов'язаний із самоконтролем і метапізнанням. Іntenціонально-аксіологічний рівень відображає мотивацію до пошуку істини та ціннісне ставлення до знання. Завершує цю систему інноваційно-креативний рівень, що відповідає за продукування нових ідей і гіпотез. У логіці В. Вернадського поєднання цих рівнів у єдину цілісність набуває ноосферного змісту, а саме: мислення стає рушієм розвитку людства в напрямі гармонії знань і гуманістичних цінностей.

Формування наукового мислення обдарованої особистості можливе лише у спеціально організованому освітньому середовищі, яке стимулює пошукову активність, підтримує ініціативність та заохочує до експериментування. Особливої ваги набувають методи, орієнтовані на дослідницьку діяльність, діалогічність і міждисциплінарність. Проблемно-орієнтоване навчання дозволяє учням висувати гіпотези та знаходити закономірності, метод проєктів формує дослідницьку автономію, тоді як сократівські бесіди й наукові дебати сприяють розвитку аргументації та діалектичного мислення (Піддячий М., 2025). Усе це створює умови для становлення особистості, здатної не лише до опанування знань, а й до їх творчого застосування у складних соціокультурних контекстах.

Особливістю цього мислення є його самоорганізованість і динамічність. Воно здатне перебудовуватися залежно від нових пізнавальних викликів, здійснювати стратегічну саморегуляцію та прогнозувати розвиток явищ. Така здатність до мисленнєвого моделювання є ключовою умовою наукової творчості й інноваційної діяльності. Водночас воно має глибоку ціннісну основу. Розвиток мислення передбачає не лише здатність конструювати знання, а й відповідальність за наслідки використання знань, що цілком відповідає гуманітарним орієнтирам академіка Вернадського.

У підсумку наукове мислення обдарованої особистості можна розглядати як багатовимірну систему, яка інтегрує когнітивний, рефлексивний і аксіологічний виміри. Його розвиток забезпечує формування інтелектуальної автономії та дослідницької культури, сприяє становленню особистості, здатної до смислотворення та етичного вибору. У світлі гуманітарних ідей В. Вернадського воно постає не лише як інструмент пізнання, а й як чинник культурного і цивілізаційного розвитку, що поєднує науку, людину та суспільство в єдиному ноосферному просторі.

Список використаних джерел

1. Asensio, D., Duñabeitia, J. A., & Fernández-Mera, A. (2023). The cognitive profile of intellectual giftedness. *International Journal of Educational Psychology*, 12(3), 233–250. <https://doi.org/10.17583/ijep.11828>
2. Delgado-Valencia, L., Delgado, B., Navarro-Soria, I., Torrecillas, M., Rosales-Gómez, M., Sánchez-Herrera, M. d. l. C., & Soto-Díaz, M. (2025). The identification of giftedness in children: A systematic review. *Education Sciences*, 15(8), Article 1012. <https://doi.org/10.3390/educsci15081012>
3. Піддячий В. М. (2022). Розвиток гнучких навичок фахівців в умовах динамічних змін сучасного ринку праці. *Молодь і ринок*, № 7–8 (205-206), 77–83. URL – <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733000/>
4. Піддячий Микола. Теоретичні засади змісту спеціалізованої профільної середньої освіти наукового спрямування. *Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал / В.В. Бондаренко (голов. ред.) та ін. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. – 2024. – № 4 (95), IV квартал. – С. 38-46. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-4\(95\)-38-46](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2024-4(95)-38-46) – URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2024/4/6.pdf>*
5. Піддячий М. І. Теоретико-методичні засади проєктування і реалізації STEM-освіти. *Витоки педагогічної майстерності: журнал / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. Випуск 32. (Серія «Педагогічні науки»). С. 188-192. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738299>*